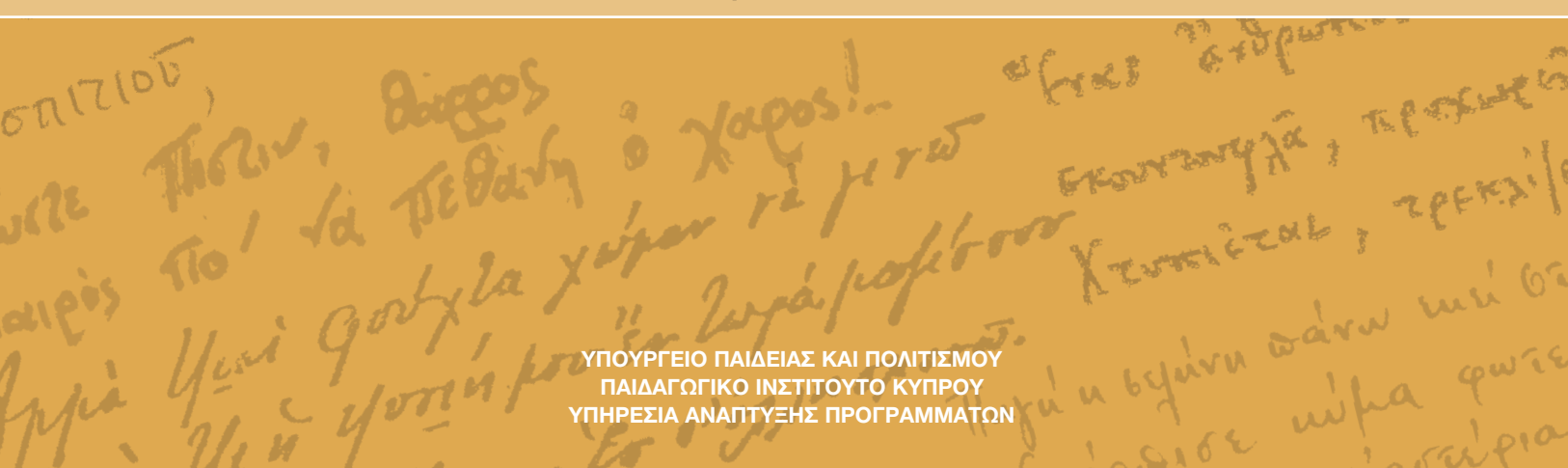

Κείμενα Κυπριακής Λογοτεχνίας

Τόμος Β'

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ρήνα Κατσελλή

Πρόσφυγας στον τόπο μου

(Αποσπάσματα)

Το ημερολογιακό αυτό αφήγημα-μαρτυρία αποδίδει σε γλώσσα απλή την αμεσότητα της εμπειρίας της συγγραφέως μέσα στη δίνη των τραγικών για την Κύπρο γεγονότων του Ιουλίου-Αυγούστου 1974, αλλά και το οδυνηρό αίσθημα της προσφυγιάς μέσα στην ίδια την πατρίδα της. Εντύπωση προκαλεί το σθένος με το οποίο η αφηγήτρια αντιμετωπίζει τη συμφορά που έπληξε την ίδια και τον τόπο της, αλλά και η αποφασιστικότητά της να μην επιτρέψει την πικρία και το μίσος να στερήσουν την ψυχή της απ' ό,τι αγαθό ή να αλλοιώσουν την εθνική και πνευματική της υπόσταση. Η πεζογράφος υπόγραψε το αφήγημα στην πρώτη έκδοση (1975) με το ψευδώνυμο "Γυναίκα της Κερύνειας".

15.7.1974 (10.20' π.μ.):

Ναι, στο πατρικό σπίτι όπως τις χρονιάρες μέρες του 1963*. Και τώρα όχι για φασαρίες με αλλόφυλους, παρά για φασαρίες μεταξύ μας. Η Εθνική Φρουρά, λέει η ανακοίνωση ανάμεσα στα εμβλήματα που μεταδίδει ο ραδιοσταθμός, πήρε την εξουσία, για να εμποδίσει «εμφύλιο σπαραγμό» και προσθέτει πως ο Μακάριος είναι νεκρός.

Ακούω τα εμβλήματα περιμένοντας την επόμενη ανακοίνωση και γράφω ψύχραμα. «Ποιος πάει για το καλύτερο κανείς δεν ξέρει»*. Μικρά πόνια για να κερδηθεί το παιχνίδι της Παγκόσμιας Ανοησίας. Πόσες μάνες θα κλάψουν! Τι θ' απογίνουμε; Δεν ξέρω. Κείνο που έχει σημασία είναι να μη χάσουμε την αξιοπρέπειά μας. Μέσα στη μικρότητα να κρατήσουμε την ταυτότητά μας: Έλληνες Κύπριοι με αξιοπρέπεια 40 αιώνων.

Δεν λέω τίποτε άλλο. Η καρδιά μου είναι σφιγμένη κόμπο. [...]

2.45' μ.μ.:

Βγήκα στη στέγη του σπιτιού. Καλοκαιριάτικο λιοπύρι, κάψα, τζιτζίκια. Κάτω στο βάθος η ελληνική σημαία κυματίζει στο φρούριο της Κερύνειας και γύρω από αυτήν στρατιώτες οπλισμένοι, έτοιμοι με το πρώτο πρόσταγμα να σκοτώσουν, αδελφούς Έλληνες... Ήδη κοντέψαν να ανοίξουν πυρ στα γυναικόπαιδα, που πήγαν να κάμουν συλλαλητήριο...

* Αναφορά στις διακοινοτικές συγκρούσεις του Δεκεμβρίου του 1963 (21.12.63-30.12.63).

* Πρβλ. το στίχο από την *Κίχλη* (Μέρος Γ' «Το ναυάγιο της Κίχλης») του Γ. Σεφέρη: «Ποιος πάει για το καλύτερο ο Θεός το ξέρει».

Τηλέμαχος Κάνθος, *Αιχμάλωτος 3*, ξυλογραφία, 1977

«Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη των Ελλήνων...»^{*} Τι βγήκε από τα κόκκαλα των Ελλήνων; Εμφύλιος σπαραγμός, διχτατορία. Πριν από καιρό βγήκε και Λευτεριά. Πριν από καιρό!... Λίγη λογική αν έβγαине. Λογική κι αδελφική αγάπη... [...]

[20.07.1974]

[...] Πήγαμε περπατητοί στο ξενοδοχείο, αφήνοντας μισογεμάτα τα φλιτζάνια του τσαγιού. Από πάνω μας βούιζαν πενηνταριές αεροπλάνα, από το φρούριο ακούονταν οι πρώτες ριπές των αντι-αεροπορικών. Τρυντώσαμε αμέσως στα υπόγεια του μεγάλου ξενοδοχείου, που ήταν ήδη γεμάτα από τους ξένους τουρίστες και τους υπαλλήλους που έμεναν εκεί.

Σαν πέρασε η πρώτη εντύπωση, βγήκαμε πάνω και δώσαμε ένα γύρο στο ξενοδοχείο. Οι πρώτες ρουνκέτες από τα αεροπλάνα έπεσαν ακριβώς στη βορινή ταράτσα του, σπάζοντας τρία τεράστια τζάμια του σαλονιού και του μπαρ. Σαν είδαν όμως πως η αντίσταση ήρθε από το φρούριο, στράφηκαν κατά κει κι όπως φαινόταν το σφυροκοπούσαν άγρια. Κοιτώντας προς τη θάλασσα, είδαμε και τούρκικα πολεμικά πλοία. Τόσο κοντά μας! Η τούρκικη εισβολή, που από τα Χριστούγεννα του 1963 κρεμόταν πάνω από τα κεφάλια μας, ήταν πια γεγονός. Καθυστέρησε 11 χρόνια, μα ήρθε με όλη της την αγριότητα. [...]

Ξενοδοχείο DOME 21.7.1974:

Αυγή. Μόλις που διακρίνω και γράφω. Γύρω πόλεμος, πόλεμος και κανένας δεν ενδιαφέρεται να τον σταματήσει. [...]

1.9.1974:

Χτες θυμήθηκα την περικοπή του Ευαγγέλιου «Θησαυρίζετε θησαυρόν εν τω ουρανῷ, όπου ούτε σης ούτε σκώληξ αφανίζει, ουδέ κλέπται διορίσσουσι, ουδέ κλέπτουσι».^{*} Πόσο κατάλαβα αυτή την περικοπή! Ναι, το ζήτημα είναι να μην αφήσουμε να μας λεηλατήσουν την ψυχή μας. Να μην αφήσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο να σκληρύνει, ή να ασκημίσει με τις αδικίες που μας κάνουν. Να μείνουμε και στην προσφυγιά μας αξιοπρεπείς, να' χουμε πάντα τους ανιδιοτελείς στόχους μας. Και να παλεύουμε. Κι αν μας αδικησαν, να μη γίνουμε εμείς άδικοι κι αν μας λεηλάτησαν τ' αγαθά μας, να μη λεηλατήσουμε κι εμείς την ψυχή μας από ό,τι καλό και αγαθό έχει. [...]

^{*} Αναφορά στον πρώτο στίχο της δεύτερης στροφής του *Ύμνου εις την Ελευθερία* (1823) του Δ. Σολωμού

^{*} Πρβλ. από το *Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, κεφ. 6, 19-20: «19. Μη θησαυρίζετε θησαυρούς στη γη, όπου ο σκόρος και η σκουριά τούς καταστρέφουν και όπου κλέφτες κάνουν διαρρήξεις και τους κλέβουν. 20. Αντίθετα, να θησαυρίζετε για τους εαυτούς σας θησαυρούς στον ουρανόν, όπου ούτε σκόρος καταστρέφει ούτε σκουριά και όπου κλέφτες δεν κάνουν διαρρήξεις ούτε κλέβουν».

Χριστούγεννα 1974:

Τα πρώτα Χριστούγεννα της προσφυγιάς μας. Εύχομαι να μη ζήσουμε και δεύτερα τέτοια. Εμείς τα περάσαμε χωρίς να πεινάσουμε και να κρυώσουμε. Όμως οι άλλοι; Σήμερα μου 'λειψε πάρα πολύ η Κερύνεια, αν και πάνω από το πατροπαράδοτο πιάτο με τη σούπα αυγολέμονο είπα «Δόξα Σοι ο Θεός», πριν αρχίσουμε το μεσημεριανό.

Να γράψω για το θείο βρέφος, για το θαύμα της αγάπης, για την επί γης ειρήνη; Ο καθένας πρέπει να βρει –να παλέψει για να βρει– την αγάπη και την ειρήνη. Σήμερα η δική μου ψυχή δεν γονάτισε μπροστά στο θείο βρέφος. Όχι από ολιγοπιστία, μα γιατί εδώ και πολλούς μήνες είναι διαρκώς γονατισμένη. [...]

30.12.1974:

Προτελευταία μέρα του χρόνου. Συνήθως αυτό τον καιρό έκανα απολογισμό της χρονιάς. Φέτος τι πρέπει να κάνω άραγε; Να μετρήσω τον πόνο μου; Δεν μετριέται ο πόνος αυτού που του τα πήραν όλα. Να κάνω σχέδια για το μέλλον; Έκανα τόσα στις προηγούμενες χρονιές. Πολλά τα είδα να πραγματοποιούνται ύστερα από κόπους και μόχθους. Μελέτες, σκίτσα, πίνακες, νοικοκυριά του σπιτιού, κεντήματα. Όλα χαμένα. Το μόνο που απομένει είναι η ελπίδα του γυρισμού στον τόπο μας, στα λεηλατημένα σπιτικά μας, για ν' αρχίσουμε από την αρχή. Αυτό δεν είναι, βέβαια, στο χέρι μου, όμως θα διατηρήσω την ελπίδα, ας είναι και στραπατσαρισμένη.

Κάθουμαι στη βαριά σκιά αυτού του πόνου και χαιρετώ τον χρόνο που φεύγει. Κάθουμαι στη βαριά σκιά του και χαιρετώ τον καινούργιο χρόνο που με βρίσκει στην προσφυγιά. Μέσα μου ό,τι ήταν ακλόνητο έχει μείνει. Ό,τι ήμουν εξακολουθώ να είμαι. Κι ό,τι αγαπώ «γεννιέται αδιάκοπα» κι ό,τι αγαπώ «βρίσκεται στην αρχή του πάντα».* Κι είναι τόσο ωραίο να βγαίνεις γυμνός από το καμίνι της άδικης συμφοράς και να βλέπεις πως καμιά φλόγα δεν σου τσουρούφλησε την ψυχή, πως δεν μπόρεσαν να σου κάψουν αυτά που κουβαλούσες μέσα σου, γιατί αυτά είναι πιο δυνατά από όλες τις δυνάμεις του κακού. [...]

31.12.1974:

Παραμονή για ένα καινούργιο χρόνο, σ' ένα τόπο που δεν είναι ο «δικός μου», σ' ένα σπίτι που δεν μου ανήκει, προσπαθώντας να

Α. Τάσος (Αναστάσιος Αλεβίζος), *Προσφυγόπουλο*, ξύλο, μετά το 1974

* Πρβλ. τους καταληκτικούς στίχους από την ενόπτη III της ποιητικής σύνθεσης του Οδ. Ελύτη *Ήλιος ο πρώτος*: «Ό,τι αγαπώ γεννιέται αδιάκοπα/Ό,τι αγαπώ βρίσκεται στην αρχή του πάντα».

πνίξω την κραυγή που βγαίνει από τις μετέωρες ρίζες μου, καθώς ζητούν να ξαναγυρίσουν στα χώματα, που τις είχαν βάλει οι πρόγονοί μου, εδώ και 40 αιώνες.

Περιμένω τον καινούργιο χρόνο χωρίς καμιά ευχή για ευτυχία. Τον περιμένω με μια ταπεινή παράκληση: να έχει για μας λιγότερο πόνο και λιγότερη αδικία από τον τωρινό. Αυτό μονάχα.

Η Κερύνεια στη δεκαετία του 1960, αεροφωτογραφία

Η **Ρίνα Κατσελλή** (Κερύνεια, 1938) συμμετείχε από τα μαθητικά της χρόνια στον Απελευθερωτικό Αγώνα (1955-59) εναντίον των Βρετανών. Μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974, ανέπτυξε πλούσια πνευματική και κοινωνική δράση στη γενέτειρά της, ενώ αργότερα αναμείχτηκε στην πολιτική υπήρξε μάλιστα η πρώτη κύπρια γυναίκα που εξελέγη βουλευτής (1981 και, ξανά, το 1985).

Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1959 και, εκτός από τη λογοτεχνία (ποίηση, θέατρο, πεζογραφία), ασχολήθηκε με λαογραφικές και ιστορικές μελέτες γύρω από την ιδιαίτερή της πατρίδα. Στο πληθωρικό της έργο (*Γαλάζια φάλαйна*, 1978· *Μη γένοιτο*, 1989 κ.ά.) κυριαρχεί το δράμα της Κύπρου και είναι άμεσα αισθητές η γνήσια έγνοια και αγωνία για τον τόπο και τους ανθρώπους του.

Χτες θυμήθηκα την περικοπή του Ευαγγελίου
 "Θησαυρίζετε θησαυρούς ἐν τῷ οὐρανῷ,
 ὅπου οὔτε σὺς, οὔτε θρῶεις ἀφανίζονται
 ὅπου μὴ πέσαι οὐ διορίζονται καὶ μὴ πηξουσιν".
 Πόσο κατὰ γὰρ αὐτή την περικοπή! Ναι, το φήτημα
 εἶναι νὰ μὴν αφήσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο
 νὰ συζητῶναι ἢ νὰ αὐστημῶναι με τις αδιμίες που μας
 κάνουν. Νὰ μείνουμε καὶ ἐν τῇ προσφυγῇ μας
 ἀξιοπρεπείς, νὰ ἔχουμε πάντα τους ἀνιδιοτελεῖς στόχους
 μας. Καὶ νὰ παρηγοῦμε. Καὶ ἀνὰ μὲς αδιμίας, νὰ μὴν
 γίνουμε ἐμὲς αδιμοὶ καὶ ἀνὰ μὲς θρηνημάτων καὶ ἀσπασμάτων
 μας, νὰ μὴν θρηνητῶνται καὶ ἐμείς τὴν ψυχὴ μας
 ἀπὸ ὅ,τι ἐμὰς καὶ ἀγαθὸ ἔχει

Ρίνα Κατσελλή

Προσφυγὰ 1 Σεπτεμβρίου 1974.